

Helden van het Colosseum

Museum Het Valkhof toont gladiator in brede context

Gladiatoren spreken tot de verbeelding. En op die verbeelding heeft Museum Het Valkhof ingezet met de promotie voor hun tentoonstelling *Gladiatoren. Helden van het Colosseum*. Op affiches die lijken op filmposters prijken twee bebloede gladiatoren die met elkaar de strijd op leven en dood aangaan. Een expositie waarbij het museum duidelijk mikt op een groot en algemeen publiek, maar gaat dat niet ten koste van een degelijke historische inhoud?

Ramses Peters is oud-redacteur van Kleio.

Niets is minder waar. Hoewel fans van grote Hollywoodproducties als *Spartacus* en *Gladiator* zeker aan hun trekken komen, is het uitgangspunt van de spectaculaire tentoonstelling duidelijk: het bredere historische verhaal achter het fenomeen gladiator vertellen. De eerste grote zaal van de expositie herbergt dan ook een meterslange tijdbalk, waarin de opkomst en ondergang van de gladiatorenspelen staan afgebeeld.

Pane et ludens

Livius meldt dat de eerste spelen in Rome in het jaar 264 v.Chr. werden gehouden als onderdeel van een herdenking van een zekere Brutus Pera. De traditie gaat echter terug op Griekse gebruiken die al vier eeuwen eerder werden genoemd. In de late Republiek en het Keizerrijk waren de spelen ongekend populair. Inmiddels was de relatie tot het herdenken van de doden wel vager geworden: de spelen werden meer en meer een politiek middel voor de heersende elite om de gunst van het volk voor zich te

winnen. *Pane et ludens*. Vanaf de vierde eeuw n.Chr. verdwijnen de gladiatoren langzaam uit beeld. De sociale status van een gladiator was complex. De meesten van hen waren krijgsgevangenen uit de diverse delen van het Romeinse Rijk en hadden als slaaf geen burgerrechten. Het vooruitzicht om ter vermaak van een vreemde mogendheid aan je einde te komen moet voor velen verschrikkelijk zijn geweest. Anderzijds kregen gladiatoren, weliswaar ten bate van hun fysieke conditie, goed te eten en kregen zij een goede fysieke verzorging. Bepaalde gladiatoren waren heel populair. Sommigen kregen zelfs hun vrijheid terug en konden als vrije gladiator prima de kost verdienen. De heroïsche uitstraling van het gladiatorenbestaan was zo groot dat ook vrije burgers hun rechten tijdelijk opgaven om als gladiator te vechten. Keizer Commodus, die in de film *Gladiator* tijdens een gladiatorengevecht sterft, betrad in werkelijkheid ook veelvuldig als gladiator de arena.

Oefenzwaard

Met de tentoonstelling wordt getracht, op een wetenschappelijk verantwoorde manier, de voorbije wereld van de gladiatoren en hun spelen weer tot leven te wekken, op een manier die verschillende doelgroepen aanspreekt. Illustratief is de manier waarop de zaal van de training van gladiatoren is vormgegeven. Midden in de zaal staat een overblijfsel van een oefenzwaard dat tijdens de gevechtsoefeningen werd gebruikt, voorzien van een uitgebreide toelichting. Op de achtergrond is op een groot scherm een filmfragment van een trainingssessie in een gladiatorenschool te zien. Daarvoor staat een houten paal met oefenzwaard waarop de jonge bezoekers hun gladiatorenvaardigheden kunnen oefenen. Voor de kleinsten zijn in iedere zaal bakjes met kaartjes te vinden, die samen een gladiatorenkwartetspel vormen. Deze combinatie van originele stukken, uitgebreide al dan niet interactieve achtergronden, filmische interpretaties en een activiteit voor de jongere bezoeker is bij elk thema uit de

Dit kapiteel was het bovenste deel van een zuil in het Colosseum in Rome. Het is versierd met acanthusbladeren en vier Medusahoofden, omringd door slangen. Tweede eeuw n.Chr. Foto: Rógvi N. Johansen, Department of Photo and Media Moesgaard Museum, Aarhus.

tentoonstelling terug te vinden. Mijns inziens heeft deze aanpak gewerkt, zowel mijn zoontje van vijf als ikzelf liep zeer enthousiast het museum uit.

Snacks

Naast de training worden ook deze thema's belicht: de achtergronden van gladiatoren, de verschillende typen met bijbehorende wapenuitrustingen en hoe een dag van gladiatorengevechten eruitzag. Knallende afsluiter is de zaal over het Colosseum waarin alle aspecten van een dagje uit in het grootse amfitheater uit de doeken worden gedaan: van de archeologische resten van de snacks die zijn gevonden tot het zonnescherm waarmee het dak van het Colosseum gelijk de Amsterdam Arena kon worden afgesloten.

De tentoongestelde voorwerpen zijn afkomstig uit verschillende Nederlandse, maar vooral ook Italiaanse musea. Niet alleen wapens, maar ook fresco's, reliëfs, grafschriften waarin naar gladiatoren wordt verwezen, of waar zij op worden afgebeeld zijn tentoongesteld. Eens te meer blijkt hoe belangrijk de tragische uitbarsting van de Vesuvius voor onze kennis van het Romeinse verleden is. De spectacu-

Deze helm werd gevonden in de gladiatorenschool in Pompeï. Hij heeft een karakteristieke, met reliëfs versierde kam. In buisjes aan weerszijden van de kam konden enkele veren worden gestoken. Derde kwart van de eerste eeuw n.Chr. Museo Archeologico Nazionale, Napels. Foto: Rógvi N. Jóhansen, Department of Photo and Media Moesgaard Museum, Aarhus.

lairste stukken van de expositie: originele helmen en beenplaten van gladiatoren en een grafreliëf waarop gladiatorensporten zijn afgebeeld, zijn gevonden in Pompeï. Het materiaal is uitgebreid met een aantal lokale vondsten uit onder meer Nijmegen en Xanten, met als topstuk een groengeglazuurde aardewerken beker waarop de vier bekendste typen gladiatoren staan afgebeeld.

Voor leerlingen zijn de tentoongestelde voorwerpen een goede oefening in de kennismaking met de niet-literaire historische bronnen uit de oudheid en de – soms lastige – interpretatie daarvan. Los van de wapenuitrustingen die deels voor zich spreken, is het noodzakelijk om bij de fresco's, de delen van grafmonumenten de bijschriften goed te lezen, anders blijven het, hoe mooi ze ook zijn, zoals mijn zoontje zei: 'Allemaal mooie stenen en muren, pap!'

Lespakket

Voor het onderwijs zijn er verschillende manieren om meer diepgang aan een bezoek aan de tentoonstelling te geven. Op de website die ter gelegenheid van deze tentoonstelling is gemaakt is een lespakket voor de onderbouw te vinden. Voor wie geen tijd heeft om de maar liefst vier blokuren tellende lessenserie uit te voeren, is de bijbehorende korte film *Het houten zwaard* (zeventien minuten) van harte aan te bevelen. In dit levensverhaal van een Bataafse krijgsgevangene die na een periode als gladiator uiteindelijk een vrij burger en eigenaar van een gladiatorenschool wordt, komen diverse thema's uit de zalen van de tentoonstelling aan bod.

Voor klassieke talen is er een speciaal lespakket ontwikkeld, dat ook voor de geschiedenisles te gebruiken is, maar dan moet uw school wel de methode SPQR in huis hebben. Het is ook mogelijk een rondleiding van een uur te boeken. Aansluitend hierop kunnen leerlingen desgewenst deelnemen aan een schervenworkshop, waarin ze zelf met archeologische bodemvondsten aan de slag mogen. ■

De tentoonstelling *Gladiatoren. Helden van het Colosseum* in Museum Het Valkhof is te bezichtigen tot en met 5 maart 2017.

www.museumhetvalkhof.nl

Links

- gladiatoren.museumhetvalkhof.nl
- www.youtube.com/user/valkhofmuseum